Nasljeđivanje zemlje i usitnjavanje obiteljskih posjeda u Vinodolu u 19. stoljeću

Katica Barbarić*
Sanja Škrgatić, prof.**

UDK/UDC 94(497.572Vinodol)"18"
Stručni članak – professional paper

* Grižane, HR-51244 Grižane
** Centar za kulturu *Dr. Ivan Kostrenčić,*
Trg Stjepana Radića 3, HR-51260 Crikvenica,
ured@kultura-crikvenica.hr

Članak govori o načinu života velikih obitelji s više bračnih parova koje su živjele u mjestu Grižane-Belgrad u Vinodolu (Hrvatsko primorje) do konca 19. stoljeća, a neke, s manjim brojem članova i do Drugoga svjetskog rata. Rad se temelji na osobnim sjećanjima suautorice Katice Barbarić o pričama koje je slušala u djetinjstvu. Velika zadružna gospodarstva, na kojima je zajedno živjelo i radilo nekoliko generacija jedne obitelji, u njenom djetinjstvu već su bila stvar prošlosti. Sjećanje na takav način života još postoji u usmenoj tradiciji stanovništva mjesta Grižane-Belgrad. U nazivima pojedinih mjesta i zaselaka sačuvana su prezimena i obiteljski nadimci koji nose trag nekadašnjih velikih obiteljskih zajednica.

U 19. stoljeću u Vinodolu je već prevadavalo privatno vlasništvo, a pravo nasljeđivanja imali su podjednako i muški i ženski članovi obitelji. Sa svakom novom generacijom zemljišne parcele sve su se više smanjivale, što je pogoršavalo uvjete života obitelji te je raslo siromaštvo. Zato su stanovnici Vinodola nastojali smanjiti i usporiti usitnjavanje zemljišnih posjeda prilikom nasljeđivanja. Jedan od načina bila je novčana isplata barem jednoga člana obitelji. U članku su prikazana dva pravna dokumenta o nasljeđivanju u obiteljima Stipaničić (iz 1855.) i Šarar (iz 1891.) iz mjesta Grižane u Vinodolu. Na primjeru ta dva dokumenta vidimo slično nastojanje da se smanji broj nasljednika, odnosno provede samo nužna dioba zemlje.

Ključne riječi: Grižane-Belgrad, Vinodol, velike obiteljske zajednice, usitnjavanje zemljišnih posjeda, nasljeđivanje, 19. stoljeće

Uvod

Način življenja stanovništva vinodolskoga kraja bio je veoma težak u prošlosti. Kao u cijeloj Hrvatskoj i u Vinodolu se nekada živjelo u velikim obiteljskim zajednicama na dosta velikim imanjima, a glavni poslovi tih obiteljskih zadruga bili su poljoprivreda, stočarstvo i vinogradarstvo. Više generacija jedne obitelji živjelo je pod istim krovom, na jednom ognjištu, *pod jednim dimom,* radeći u zajedničkom domaćinstvu, na zajedničkoj zemlji. Sve što se posjedovalo u takvoj zajednici bilo je vlasništvo cijele obiteljske zadruge, svih njezinih članova. Ovakve zadruge u Hrvatskoj postojale su u 19., a ponegdje i do sredine 20. stoljeća (Galović 1969). U Vinodolu također opstaju u nekim oblicima do sredine 20. stoljeća (obitelj Šarar-*Matini* u mjestu Šarari). Za takav oblik zajedničkog života u Vinodolu koristili su se različiti nazivi poput *jak lumer*, *dobar kmet, veliki kmet, velika familija* ili *dobro gospodarstvo*, dok se izraz zadruga vrlo malo koristio.

Slika 1. Grižane – motiv sa stare razglednice, iz zbirke Muzeja Grada Crikvenice

Ovaj rad temelji se na sjećanjima suautorice članka Katice Barbarić (rođene 1935. godine) te na dvama dokumentima o nasljeđivanju, sačuvana u njezinoj obitelji. Sama se još sjeća kazivanja svojih predaka, prije svega mame i drugih starijih sumještana koji su bili rođeni i živjeli potkraj 19. i početkom 20. stoljeća. U to vrijeme u Vinodolu su već gotovo potpuno nestale velike zadružne porodice u kojima je sva imovina, uključujući zemljište, bila zajed-

nička. Diobom, odnosno osamostaljivanjem članova tih velikih obitelji, najčešće sinova s njihovim užim obiteljima, započinje proces usitnjavanja zemlje koji traje sve do današnjih dana.

Odvajanjem i osamostaljivanjem uže obitelji počele su raspolagati svojom imovinom onako kako su znale, neke spretnije, a neke su se teže snalazile u novim uvjetima samostalnosti. Neke su obitelji imale manje djece, pa su bolje živjele, dok je život obitelji s više djece na malom komadu zemlje bio znatno teži.

Zemlja je značila opstanak obitelji, a kako su parcele zbog nasljeđivanja bivale sve manje život je postajao sve teži. Siromaštvo je mnoge Vinodolce, među njima i Grižance, natjeralo na ekonomsku migraciju. Dalje dijeljenje kroz nasljeđivanje dijelova tih imanja produžilo je proces usitnjavanja zemljišnih parcela i pridonijelo siromašenju stanovništva. Ljudi su se u takvim situacijama snalazili na različite načine kako bi usporili proces usitnjavanja posjeda. Nije bio rijedak slučaj da se barem jednoga člana obitelji novčano isplati kako bi se zemlja dijelila na što manji broj nasljednika. To ilustriraju dva pravna dokumenta o nasljeđivanju u obiteljima Stipaničić (1855.) i Šarar (1891.) iz Grižana, koje donosimo u ovome članku.

Grižansko-belgradska naselja

U ovom članku Vinodol se pojavljuje kao zemljopisni pojam koji, za razliku od povijesnog Vinodola, obuhvaća prostor doline Vinodol, longitudinalne udoline u zaleđu Grada Crikvenice. Vinodol obuhvaća brojna sela i zaselke i četiri veća naselja[1] među kojima je Grižane-Belgrad. Do 1953. godine u Općini Grižane-Belgrad[2] sa sjedištem u Grižanama bilo je 17 sela i 40 zaseoka, koji su uglavnom nosili prezimena žitelja tih mjesta (Balas 2004:18). Ovo upućuje na nekadašnje velike obiteljske zajednice u kojima su dugo živjeli članovi istoga prezimena. Da bi se pojedine obitelji razlikovalo, nadijevali su im nadimke, bilo po nekom zanimanju, kakvoj osobini ili po nečem drugom, a često su se nadimci dobivali po imenu nekog od istaknutih predaka. Nerijetko su se mladići priženili u neku obitelj, pa onda, na primjer u mjestu Barci nailazimo ne samo na prezime Barac, nego i prezimena Škiljan, Zoričić, Kostrenčić.

[1] Drivenik, Tribalj, Grižane-Belgrad i Bribir

[2] Općina se gasi 1953. godine.

Na grižanskoj strani nalaze se sljedeća mjesta i zaseoci (Balas 2004:18):

mjesta	*zaseoci*
Grižane	Žafaranići i Banija
Marušići	Maršilije
Franovići	Šmiti i Hreljci
Mavrići	Jelenčići, Modruna i Katnari
Barci	Peska, Blažičevići i Bartići
Šarari	
Saftići	Blata
Miroši	Papići
Dolinci	Kovači, Srkoći i Bani
Kamenjak	Rupi i Barci

Na belgradskoj strani nalaze se sljedeća mjesta i zaseoci (Balas 2004:18):

mjesta	*zaseoci*
Belgrad	Bijondići
Baretići	Gobići
Antovo	Balasi
Vele Bašunje	Cikovići
Blaškovići	
Kostelj I	Mužinići (Dolčići), Juričići, Vojvodići, Zajam, Rošići, Gaj, Tulići, Bolješići, Barbarići, Pećinovi, Pilaši, Balasi i Pelići
Kostelj II	Karlići, Golci, Melehi, Katunari, Mužinići i Gladi

Tablice su izrađene prema podatcima iz knjige *Zabralske Bure* (Balas 2004:18) uz dodatne podatke Katice Barbarić.

Gotovo u svim selima i zaseocima, nakon podjele velikih zajednica na manje obitelji, osim prezimena, sačuvani su i specifični obiteljski nazivi kao nadimci koji se sve do danas koriste. Katica Barbarić sjeća se još iz djetinjstva tih nadimaka. Oni su velikim dijelom potekli od imena davnih predaka, ali su često nastajali i na druge načine. Nadimak Glavarovi odnosi se na dio obitelji Šarar iz sela Šarari, koji ukazuje na jednog pretka ove oditelji koji je bio glavar sela[3]. Neki su nadimci vezani za zanimanja predaka, poput nadimka Opančari za obitelj Miroš, čije su sve loze nazivali zajedničkim nadimkom Matičevi. Nadimci najčešće imaju posvojni oblik, kao: Kuzmini, Petrovi, Bar-

[3] Glavari su upravljali vinodolskim selima sve do konca Prvoga svjetskog rata.

tolovi. U svim mjestiman sačuvali su se ti stari obiteljski nadimci po kojima se i danas prepoznaju članovi određene obiteljske grane. Kao primjer u nastavku navodimo obiteljske nadimke i prezimena u jednom dijelu mjesta i zaselaka grižansko-belgradskog kraja.

mjesta i zaseoci	*obiteljski nadimci*
Šarari	obitelj Šarar: Matini, Petrovi, Antini (ove tri obitelji zvali su i Nežići); Glavarovi; Žubrinić; Jovanovi; Jurini; Varelkini; Polići; obitelj Miroš: Matičevi i Opančari; Repčevi; Šalvestrovi; Babini; Mikulini; S potoka
Saftići	Agnini; Mlikarovi; Mihini; Brnčevi; Aničini; Andrijaševi; Kuzmini; Lugarovi; Jožini; Spotokovi; Tulići; Pulini; Stričevi; Pavini; Vikini; Zblaćane
Miroši i Papići	Mikini; Colići; Šelari; Vickovi; Martinovi; Petrovi; Brnčići; Bartolovi; Andrini; Melehi; Medvidovi; Brozini
Barci	Barini; Speskovi; Zgorice; Bartolovi; Burnjakovi; Kovačevi; Šostarovi; Mudračevi; Matijini; Zrakini; Ivančevi; Zoričići; Zvonkini; Kostrenčići; Franini; Kumini; Lušini; Juričini; Zavrta; Stipini; Savići; Jovankini; Sučevi; Tonkini; Zumekini; Maršilijini; Radini; Kojini; Matijevi; Kotorkini; Škiljanovi; Grgićevi; Bartići; Blajčevići; Gustini
zaselak Jelenčići	obitelj Marušić: Spod hrasta; obitelj Hreljac: Hreljčevi
Mavrići	Bunčari; Zgoričari; Mondini; Strgini; Jelini; Matejkini; Lozini; Zgajari; Vinarovi; Krešini; Merikini; Karlini; Katnari; Klementini
zaselak Modruna	obitelj Lušičić: Belaji (Beli); Jurići; Kokorovi; Novački
Franovići	Doljnji; Šmitovi; Ulijane; Ćuki; Vickovi; Sremičini; Hreljci
Marušići	obitelj Barac: Kotižini i Pandurovi; Maršilijevi; Jerčinovićevi; obitelj Marušić: Maričini; obitelj Barac: Hunjci; obitelj Marušić:Puhovi; Rozini; Lovrenčevi i Dangubini
Grižane	Žafaranići; obitelj Mavrić: Poštarovi; Brnići; Haramijini; obitelj Marušić: Margini; obitelj Bačas: Fabini; Dorane; Polići; Golčevi; Brnčići; Blaževi; Martinovi; Kepčevi; Tićakovi; Črnići; Klarini; Dalini; Lizini; Andričevi; Sobolovi; Kinkele; Jakovčevi; Papići; Filipini; Čuvarovi; Ćuški; Blaži; Pavini; Bakarkini; Muževići; Femini; Bilježnikovi; Mižnjarovi; Prodanovi; Zbanije; Matulinovi; Lukčevi; Čačini; Škapulari; Mihini; Mikoči; Milkičini
Dolinci	Štifani; Larići; Jurišini; Malinarići; Likarići; Kovači; Banovi; Srkoći
Kamenjak (Rupi)	Perini; Šliki; Lolići; Dorane; Črnići; Barini; Klementini; Blaževi; Mihini; Šimini; Snezovi; Marmilići
Kamenjak	Matići; Komadine; Larići; Malinarići; Matičevi; Crnići; Grgini; Tomini; Lušini
Kamenjak (Barci)	Šalvestrovi; Ujčići; Marijini; Dovičići; Bankari; Franići
Belgrad	Bijondićevi; Franuli; Barinjini; Tekutovi

Tablicu izradila Sanja Škrgatić prema podacima dobivenim od Katice Barbarić.

Naveli smo samo jedan dio nadimaka koji se i danas koriste kao bliža oznaka pojedinih obitelji. Dobar dio tih nadimaka vuče podrijetlo iz davnih vremena, ali je danas nemoguće odrediti kada su nastali i kako. Pojedine obitelji imaju više nadimaka. Tako na primjer obitelj Katice Barbarić rođene Lušičić svi su u Grižanama nazivali Nežićima. Među Nežićima pojavljuje se još nadimaka: Antini, Petrovi i Matini, po kojima su bili poznati uglavnom u okviru uže sredine zaseoka u kojem su živjeli, dok su ih u drugim mjestima znali kao Nežiće. Nadimak je obitelj dobila po snahi Neži, podrijetlom Slovenki koja se u prvoj polovici 19. stoljeća udala za lugara, pretka obitelji Šarar. Spomenuta tri nadimka: Antini, Petrovi i Matini ukazuju na imena trojice braće Antu, Petra i Matu koji su se odvojili i sa svojim užim obiteljima izišli iz zajedničke obitelji, ali više nije moguće utvrditi kada je ta zajednica razvrgnuta.

Način života u velikim zadružnim obiteljima u Vinodolu

Život u Vinodolu sve do početka 19. stoljeća bio je organiziran u okviru većih obiteljskih zajednica u kojima su živjeli svi srodnici povezani obiteljskim vezama. Obilježje tih zajednica bio je zajednički život, rad te zajedničko odlučivanje i upravljanje cijelim imanjem koje je bilo vlasništvo zajednice. O zajedničkom radu svih članova odlučivao je starješina kuće, odnosno *glava familije*. Bio je to najčešće najstariji član zajednice, djed, otac ili najstariji među braćom. Sve se radilo prema dogovoru, a starješina, odnosno gospodar zajednice, imao je mnogo veće brige i odgovornosti od svih ostalih jer je organizirao sav posao.

Katica Barbarić, rođena u Grižanama, još se i sama sjeća priča o življenju u tim obiteljskim zajednicama u kojima je živjelo četiri do pet generacija ljudi. Najčešće su takvu veliku obitelj činili roditelji s dva do tri sina s njihovim ženama i djecom. Prema sjećanju Katice Barbarić, u zaseoku Šarari u obitelji Šarar, koju su svi zvali Matini, prije Drugog svjetskog rata zajedno sa svekrvom živjele su dvije snahe, svaka s jednim djetetom. Muževi su im otišli na rad u Južnu Ameriku i više se nisu vratili jer su se tamo ponovno oženili i zasnovali obitelji. Ova mala zajednička obitelj potpuno se ugasila sredinom 20. stoljeća. Sin je poginuo u Drugom svjetskom ratu, a kćerka je umrla poslije rata od posljedica tuberkuloze.

Ovo je primjer tek jedne manje obitelji proširenog oblika sastavljene od dviju nuklearnih (osnovnih) obitelji (usp. Čapo Žmegač, 2001:498). Primjera velikih kućanstava s mnogobrojnim ukućanima Katica Barbarić se ne sjeća, ali još pamti priče o njihovu postojanju koje je čula u svojoj obitelji i od starijih sumještana.

U velikim zajedničkim obiteljima vladala je sloga i poštovanje među svim članovima, pa i danas stariji Grižanci znaju reći: *Samo sloga kuću gradi, a nesloga razgrađuje*. Disciplina je bila od presudne važnosti za zajednički život. Svi su dobro znali što se smije, a što se ne smije. Nitko nije mogao planirati svoj život kako mu se hoće, nego onako kako nalažu pravila kuće i zajednički dogovor. Djecu se već od malena učilo radu i odgovornosti prema zajednici. Dogovor i poslušnost bile su osnova načina življenja i temelj odgoja djece. Ako su ukućani bili neposlušni, lijeni, svadljivi i imali neke druge mane, gospodar bi sazvao kućni razgovor i znao zaprijetiti da će ih ostaviti pa neka se sami snalaze. Kako su bili nespremni za samostalan život, najčešće bi se izmirili jer je to bilo u zajedničkom interesu.

Gospodar kuće morao je prednjačiti u svemu, pa i u poslu. Ako je rekao: *Ajde, hote na delo!* onda je to gospodarstvo slabo napredovalo, ali ako je rekao: *Ajde, gremo za delon!* svi bi zajedno krenuli na rad. Bilo je važno da svi znaju kako svaki član podjednako doprinosi svojim radom boljem životu cijele obitelji. Tada su se svi trudili da što bolje obave posao. Obično se na večer određivalo što će se raditi narednog dana. Ako su u kući živjela dva-tri sina s obiteljima, red i rad odnosio se na svakog člana.

Svekrva je bila glavna gospodarica. Određivala je koja će od snaha što raditi, što će se kuhati, a imala je glavnu riječ kod svih poslova u kući. Za vrijeme jela na čelu stola sjedio je gospodar i uz njega odrasli, dok su djeca sjedila za malim stolom na malim klupicama ili stolčićima. Prije jela morali su se svi pomoliti, a gospodar bi blagoslovio hranu. Za vrijeme jela malo se razgovaralo, ali nakon jela bilo je raznih dogovora koji su bili od koristi obitelji. Jelo se najčešće iz jedne zajedničke zdjele. Ako je za ručak bilo meso, tada bi ga gospodar rezao i raspoređivao svima na jednake dijelove, ali nije dijelio hranu, već je to činio onaj kojeg je on zadužio za taj posao.

Dijeljenjem velikog gospodarstva na više manjih brzo je nastao nemir, nesigurnost i nadasve zabrinutost kako organizirati novo domaćinstvo s malim brojem članova obitelji i sa znatno manjom količinom zemlje. Mlađi članovi željeli su se odvojiti od velike obitelji nadajući se da će slobodnije živjeti. Međutim, kad su se odvojili, često se rađao strah jer mnogi nisu znali odakle početi raditi, kako organizirati obitelj, kako privrediti dovoljno hrane i sredstava za život. Svi su bili bezbrižniji dok je netko drugi u domaćinstvu vodio brigu o budućnosti i organizaciji obitelji. U velikoj zajednici imali su sigurnost i osjećaj da se netko brine o mladima i nedovoljno iskusnima za vođenje kuće i domaćinstva. Želja mladih članova da postanu samostalni gospodari dovela ih je do toga da najčešće nisu znali sami organizirati i razviti gospodarstvo. Bio je to preveliki teret i bilo je dosta nesnalaženja. Od malenih parcela zemlje nije se više moglo živjeti kao ranije, pa se neminovno mijenjaju životne

prilike. Nastaju poteškoće jer nije bilo očekivanog velikog prihoda i sve teže se moglo živjeti samo od zemlje.

Nakon odvajanja život se svima temeljito izmijenio. Pojavljuju se neimaština i siromaštvo. Mnogi muškarci su tada počeli razmišljati o odlasku za poslom po svijetu jer su u tome vidjeli jedinu mogućnost zarade i osiguranja pristojnog života obitelji. Brojni Vinodolci odlaze u druge zemlje na privremeni i povremeni rad, a započinje i trajno iseljavanje. U početku odlaze u europske zemlje: Mađarsku, Rumunjsku, Češku, Austriju, Francusku i druge zemlje. Kao dobrim zidarima, kamenarima i klesarima nije im bio problem naći posao te su brzo postali poznati kao vrsni i vrijedni majstori radeći čak i na izgradnji cesta i željezničkih pruga. U 19. stoljeću u potrazi za zaradom masovno su odlazili u Južnu i Sjevernu Ameriku, Kanadu, Afriku, čak i daleku Australiju.

Zaraza vinove loze filokserom, odlazak ljudi u Prvi svjetski rat, pa i potres 12. ožujka 1916. godine dodatno su pogoršali uvjete života u Vinodolu. Zbog masovnog odljeva radno sposobnih ljudi vinodolske obitelji gotovo su opustjele. Teško je bilo ostaviti obitelji s djecom kao i cijelo gospodarstvo, ali u to vrijeme to je bio jedini izlaz da se ljudi maknu od siromaštva i krenu u svijet za zaradom. Nažalost, mnogi se više nikada nisu vratili u svoj kraj i svojim obiteljima. Ostali su zauvijek u stranom svijetu. Odlazile su i cijele obitelji i trajno napuštale svoja vinodolska ognjišta. Međutim, mnogi od njih su materijalno i dalje pomagali svojim obiteljima i slali im novac te su se neki pod stare dane vratili doma u svoja mjesta. Bilo je i povratnika koji su donosili zarađeni novac i ulagali ga u obnovu svojih imanja. Počele su se zidati nove kuće na kat s dimnjakom, kupovati štednjaci, najprije tzv. *koze*, a kasnije veći s kotlom za grijanje vode. Sobe se opremaju industrijski izrađenim namještajem i općenito poboljšava se kvaliteta života.

Nasljeđivanje nepokretne imovine u drugoj polovici 19. stoljeća

Vinodolci su se najviše bojali usitnjavanja gospodarstva, *lumera*, jer se dobro znalo da samo veliko domaćinstvo i dobro obrađena zemlja mogu pružiti stabilnost i nahraniti obitelj. Samo je veliko gazdinstvo bilo cijenjeno i uzor svima jer je pružalo sigurnost i dobre uvjete života svim članovima. Unatoč tome već u 19. stoljeću, a i ranije, počela su se u Vinodolu usitnjavati veća gospodarstva, a imetak dijeliti između članova obitelji. Zemlju se nasljeđivalo oporučno po smrti vlasnika imanja ili u obliku *dote*, miraza prilikom sklapanja brakova. Pravo nasljeđivanja imali su podjednako i muški i ženski članovi obitelji. U nastavku članka donosimo dva dokumenta iz 19. stoljeća nastala u Grižanama, koji pokazuju kako su Vinodolci unatoč neminovnom smanjiva-

nju zemljišnih parcela uslijed nasljeđivanja, ipak nastojali svim nasljednicima osigurati dobar život. Kad god je to bilo moguće, novčano bi isplatili jednoga od nasljednika, koji bi bio zbrinut na neki drugi način. Tako se nastojalo usporiti proces usitnjavanja zemlje.

Jedan primjer dijeljenja obiteljskog imanja vidi se iz oporuke Andre Stipaničića sastavljene 18. veljače 1855. godine. Nasljeđuju ga četvorica sinova i unuk. Kuću ostavlja sinu koji se brinuo o njemu do njegove smrti, dok ostalo imanje (*imučtvo*) dijeli među trojicom sinova i unukom. Zanimljivo je kako rješava nasljeđe četvrtog, najstarijeg sina, kojeg je priženio u bogatu vinodolsku obitelj Maršilio te ga naziva njihovim posinkom. Njega formalno isključuje iz diobe svoga imanja, ali svojim nasljednicima, dakle preostaloj trojici sinova i unuku nalaže da četvrtoga sina isplate iznosom u novcu, svaki u jednakome iznosu od 30 fointi. Tek nakon te isplate Andre Stipaničić dopušta svojim nasljednicima da među sobom podijele zemlju (... *sav moj starinski imetak grunta moga*...).

Najstarijem sinu, dakle, ne ostavlja zemlju jer je njega već zbrinuo (... *pošto ja njega na dobar grunt priženio sam*...). Time je smanjen broj nasljednika zemlje, pa su i njihove naslijeđene parcele bile veće, što je značilo da će njihove obitelji imati veći prihod i bolje uvjete života.

Oporuka Andre Stipaničića napisana je na sedam stranica, a u nastavku donosimo njen faksimil i transkripciju uvodnog i završnog dijela oporuke.

O p o r u k a

U ime presvetoga Trojstva Otca + i Sina i Duha svetoga Amen – zgovarajući ja Andre Stipaničić kanim dobe svoje 85 letta star pri dobroj i zdravoj pameti moje od prave i dobre, te neprisiljene volje moje, odlučio sam danas od moga imučtva sledećim i nepogovorenim načinom odrediti poslie smerti moje sve nepovoljne zgode med mojih sada živućih trih sinih i četrtim unukom mojim Andriom svako doba i pred svakim poštovanim Sudom i Slavnim Poglavarstvom udaljiti moći, ovako upisati dajem i ne drugačije.

Mome sada najstariem sinu Ivanu, a posinku u Maršilia, imade brat Lizo i Antun i Blaž, sini moji, te i unuk moj Andre, od očinstva i starine njegove pripadajućega mu imitka moga, kao poslie smerti moje pripadajući mu del u gotovom brojenu novcu sa 120 for. velim jednu stotinu i dvadeset forinti dobro tekućega novca splatiti; time on tada potpunoma splaćen ostaje, pošto ja njega na dobar grunt priženio sam sa umićom i vrednosti mojom, i time tako sakoga ovoga brata za platiti pripada po 30 for. d. t. novca.

(...)

23. Blago, pohištvo i okruti, sve što je takovoga, imaste sin Loizia sin Antun i unuk Andre moj, jednako podeliti.

24. Ostali pako sav moj starinski imetak grunta moga imate sin Lizo, sin Antun, sin Blaž i unuk Andre moj jednako bratinski podeliti, kada pervo sina moga Ivana u Maršili i zeta sa 120 for. potpunoma splate.

Tvarskim ovu moju zadnju odluku ovako zrečenu pred zdola upisati svedoki sa zlamenjem s. Križa.

U Grižana dne 18. veljače 1855.

x Andre Stipaničića
oporučitelja

Svedoki
x Bartol Marušić
x Ivan Stipaničić
x Grgo Papić
x Mate Gašparović Mikin
x Ivan Mavrić starešina

Napisao
Jos. Radočaj
starešina obć.
svedok

Prijepis Oporuke Andre Stipaničića od 18. veljače 1855. godine, pročitao: Ivan Barbarić.

Slika 2. Svatovi na izvoru Bačevo 1909. godine. Zbirka Centra za kulturu *Dr. Ivan Kostrenčić.*

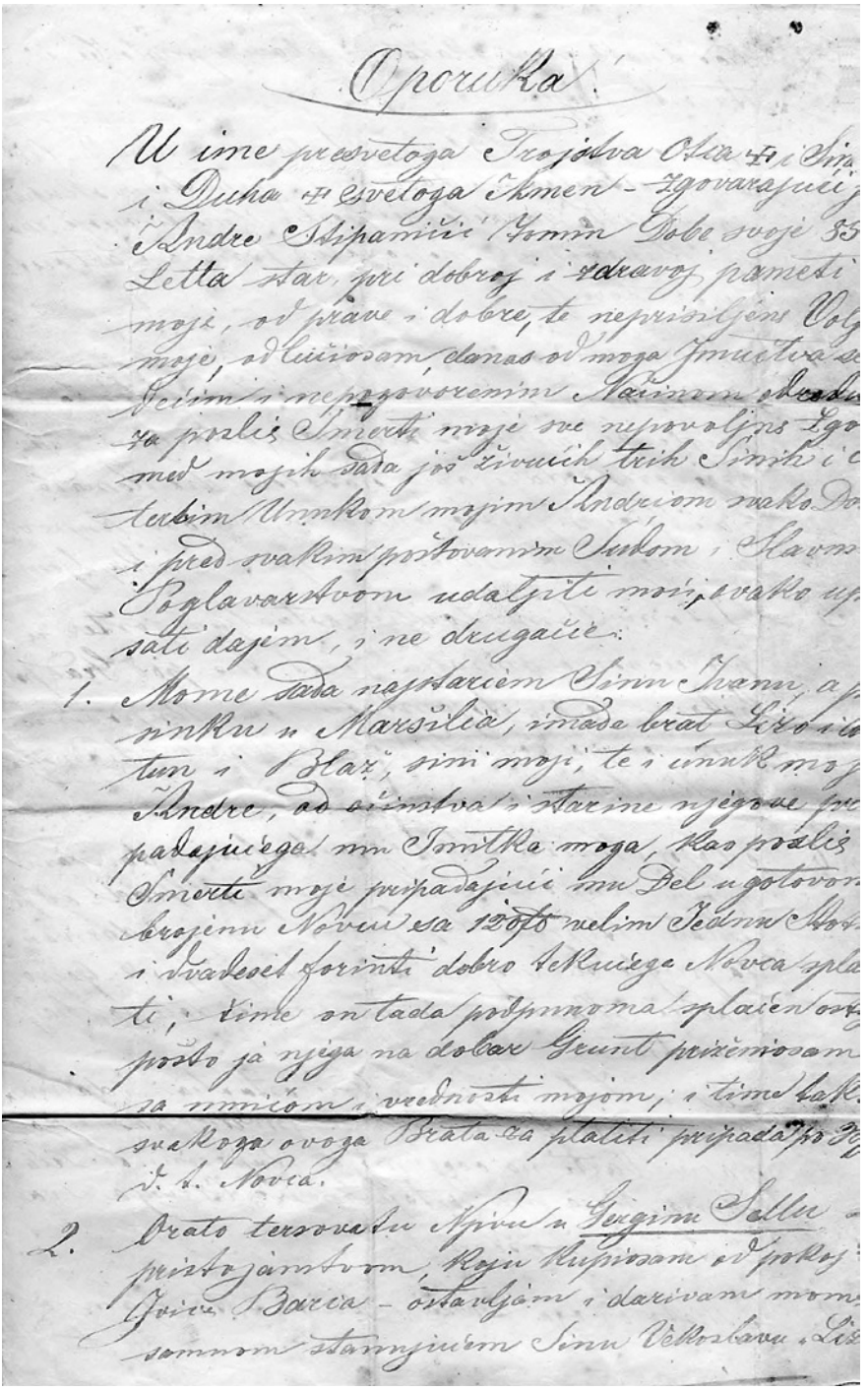

Oporuka!

U ime presvetoga Trojstva Otca ✠ i Sina
i Duha ✠ svetoga Ikmen – zgovarajući j
Andre Stipaničić Tomin Dobe svoje 85
Letta star, pri dobroj i zdravoj pameti
moje, od prave i dobre, te neprisiljene Volj
moje, odlučiosam, danas od moga Imučtva se
Dečim i nepogovorenim Načinom odredu
za poslie Smerti moje sve nepovoljne Zgo
med mojih sada još živućih trih Sinih i c
terbim Unukom mojim Andriom svako Do
i pred svakim poštovanim Sudom i Slavn
Poglavarstvom udaljiti moći, ovako up
sati dajem, i ne drugačie:

1. Mome sada najstarćem Sinu Ivanu, a p
sinku u Maršilia, imada brat Lizo i c
tun i Blaž, sini moji, te i unuk mo
Andre, od očinstva i starine njegove pr
padajućega mu Imitka moga, kao poslie
Smerti moje pripadajući mu Del u gotovom
brojenu Novcu sa 120 fl velim Jednu Stot
i dvadeset forinti dobro tekućega Novca spla
ti, time on tada podpunoma splaćen ost
pošto ja njega na dobar Grunt priženiosam
sa mnićom i vrednosti mojom, i time tak
svakoga ovoga Brata za platiti pripada po 30
d. t. Novca.

2. Orato tersovatu Njivu u Gerginu Sellu
pristojanstvom, koju kupiosam od pokoj
Jvice Barca – ostavljam i darivam mom
samnom stanujućem Sinu Vekoslavu i Liz

Slike 3.-9. Faksimil oporuke Andre Stipaničića od 18. veljače 1855. godine.
U vlasništvu obitelji Barbarić, Grižane.

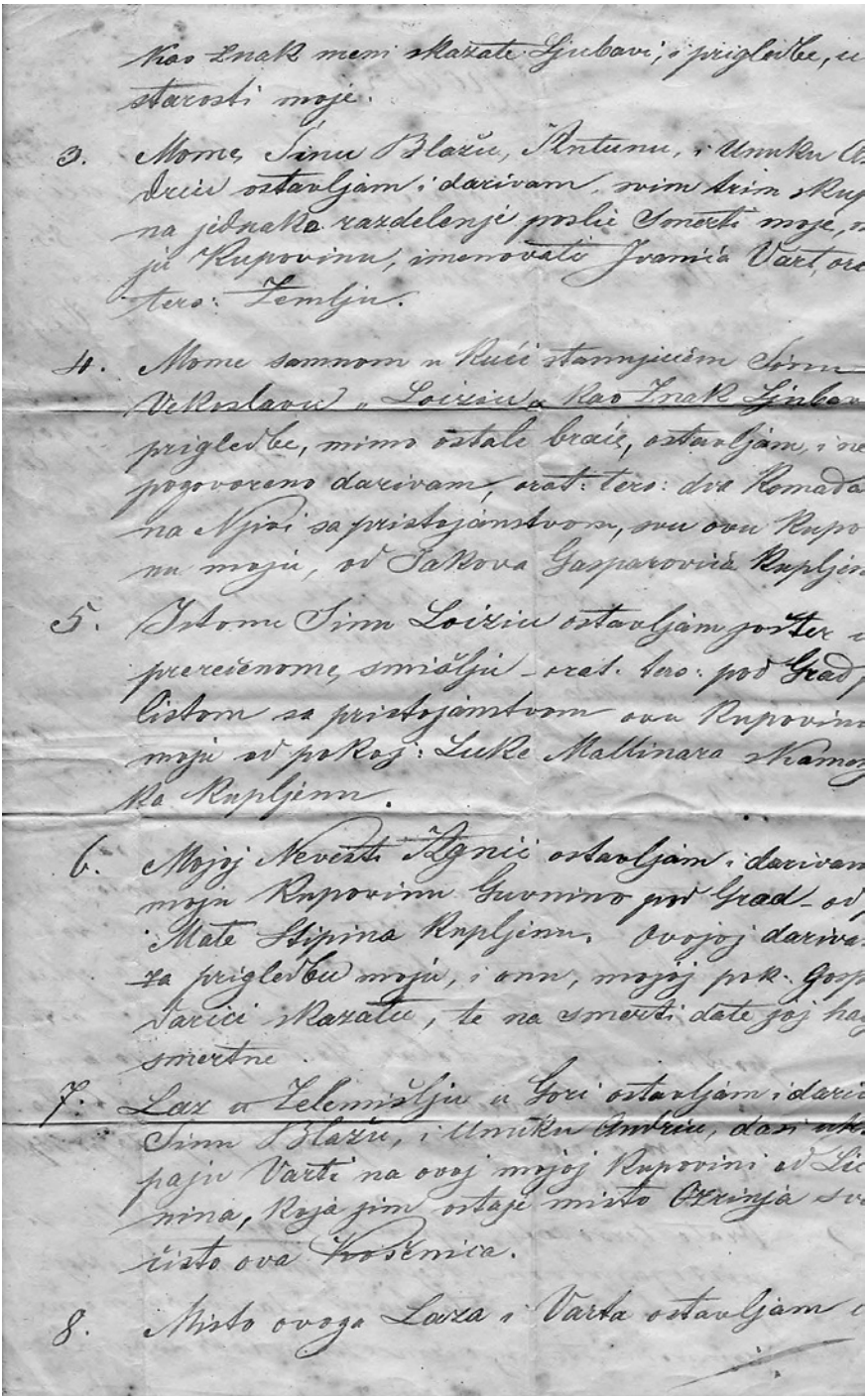

kao znak meni skazate Ljubavi, i prigledbe, u
starosti moje.

3. Mome Sinu Blažu, Antunu, i Unuku An-
driu ostavljam i darivam, svim trim skup
na jednako razdelenje poslie smerti moje, m
ju kupovinu, imenovati Jvanića Vart, ora
tero: Zemlju.

4. Mome samnom u kući stanujućem Sinu
Vekoslavu u Loiziu a kao znak Ljubav
prigledbe, mimo ostale braće, ostavljam, i ne
pogovoreno darivam, orat: tero: dva Komada
na Njivi sa pristojanstvom, svu ovu kupo
nu moju, od Jakova Gasparovića kupljen

5. Istomu Sinu Loiziu ostavljam jošter u
prerečenome smišlju - orat. tero: pod Grad p
listom sa pristojanstvom ovu kupovinu
moju od pokoj: Luke Mallinara skamen
ka kupljenu.

6. Mojoj Nevesti Agnici ostavljam i darivam
moju kupovinu Guvnino pod Grad - od
Mate Stipina kupljenu. Ovojoj darivam
za prigledbu moju, i onu, mojoj pok. Gosp
Darici skazatu, te na smerti date joj hag
smertne.

7. Laz u Zelemišlju u Gori ostavljam i dari
Sinu Blažu, i Unuku Andriu, dasi ukr
paju Varti na ovoj mojoj kupovini od Lic
nina, koja jim ostaje misto Ozrinja sv
čisto ova Košenica.

8. Misto ovoga Laza i Varta ostavljam

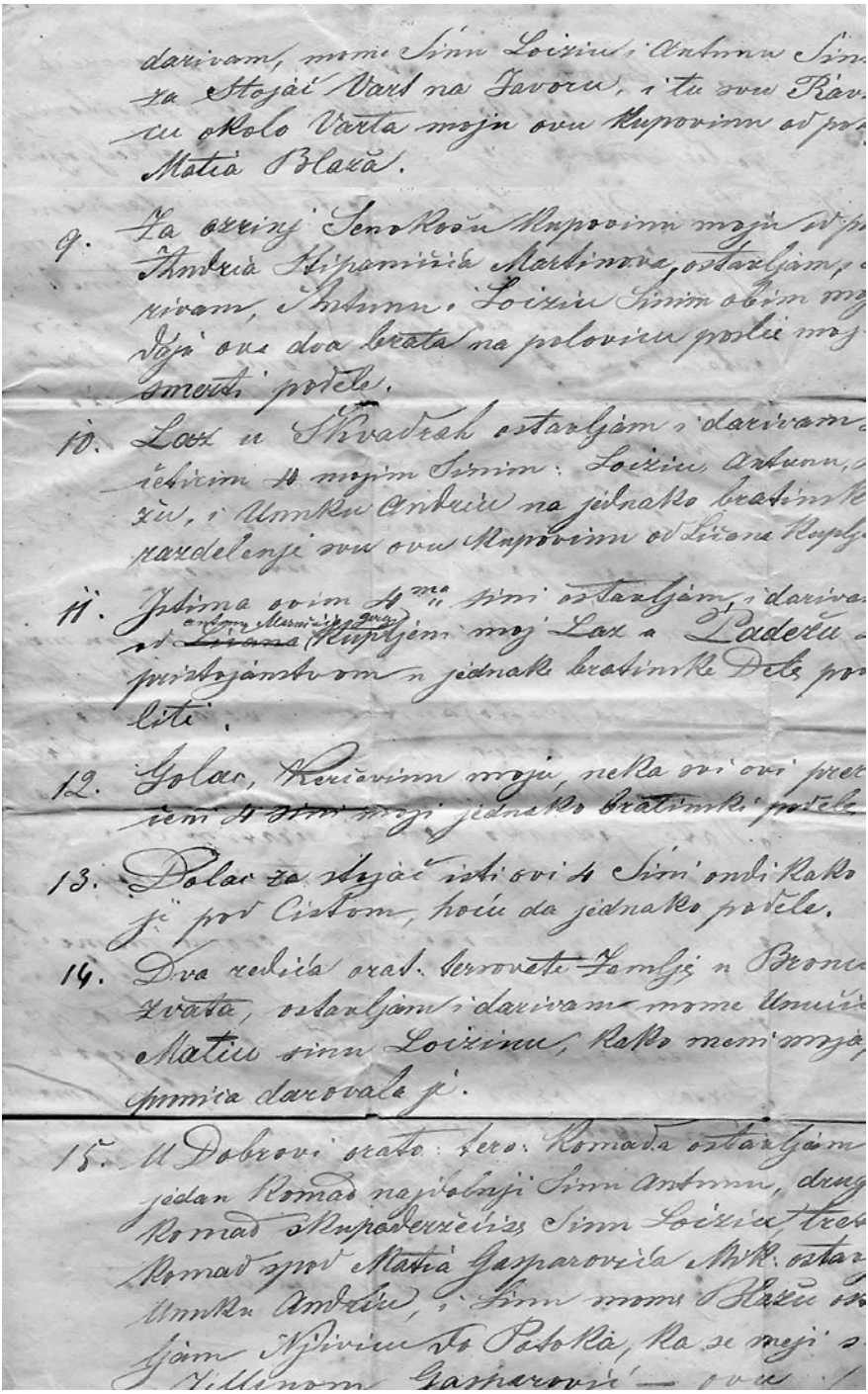

darivam, mome Sinu Loiziu i Antunu Sin
za Stojać Vart na Javoru, i tu svu Rav
cu okolo Varta moju ovu kupovinu od po
Matia Blaža.

9. Za ozrinj Senokošu kupovinu moju od p
Andria Stipaničića Martinova, ostavljam, i
rivam, Antunu i Loiziu Sinim obim mo
dajo ove dva brata na polovicu poslie moj
smerti podele.

10. Laz u Škvadrah ostavljam i darivam
četirim 4 mojim Sinim: Loiziu, Antunu, A
žu, i Unuku Andriu na jednako bratinsk
razdelenje svu ovu kupovinu od Ličana kupl

11. Istima ovim 4ma sini ostavljam, i darivam
od ~~Ličana~~ Antunu Marničića gerju kupljeni moj Laz u Padežu
pristojanstvom u jednake bratinske Dele po
lite.

12. Golac, Kerčevinu moju, neka svi ovi prer
čeni 4 sini moji jednako bratinski podele

13. Dolac za stojać isti ovi 4 Sini ondi kako
je pod Cistom, hoću da jednako podele.

14. Dva redića orat. tersovate Zemlje u Bronc
zvata, ostavljam i darivam mome Unučić
Matiu sinu Loiziu, kako meni moja
pomica darovala je.

15. U Dobrovi orato: tero: Komada ostavljam
jedan Komad najdolnji Sinu Antunu, drug
Komad skupaderžećise Sinu Loiziu, tre
Komad spod Matia Gasparovića Mik. ostav
Unuku Andriu, i Sinu mome Blažu os
ljam Njivicu do Potoka, ka se meji s
Jellenom Gasparović — ovu

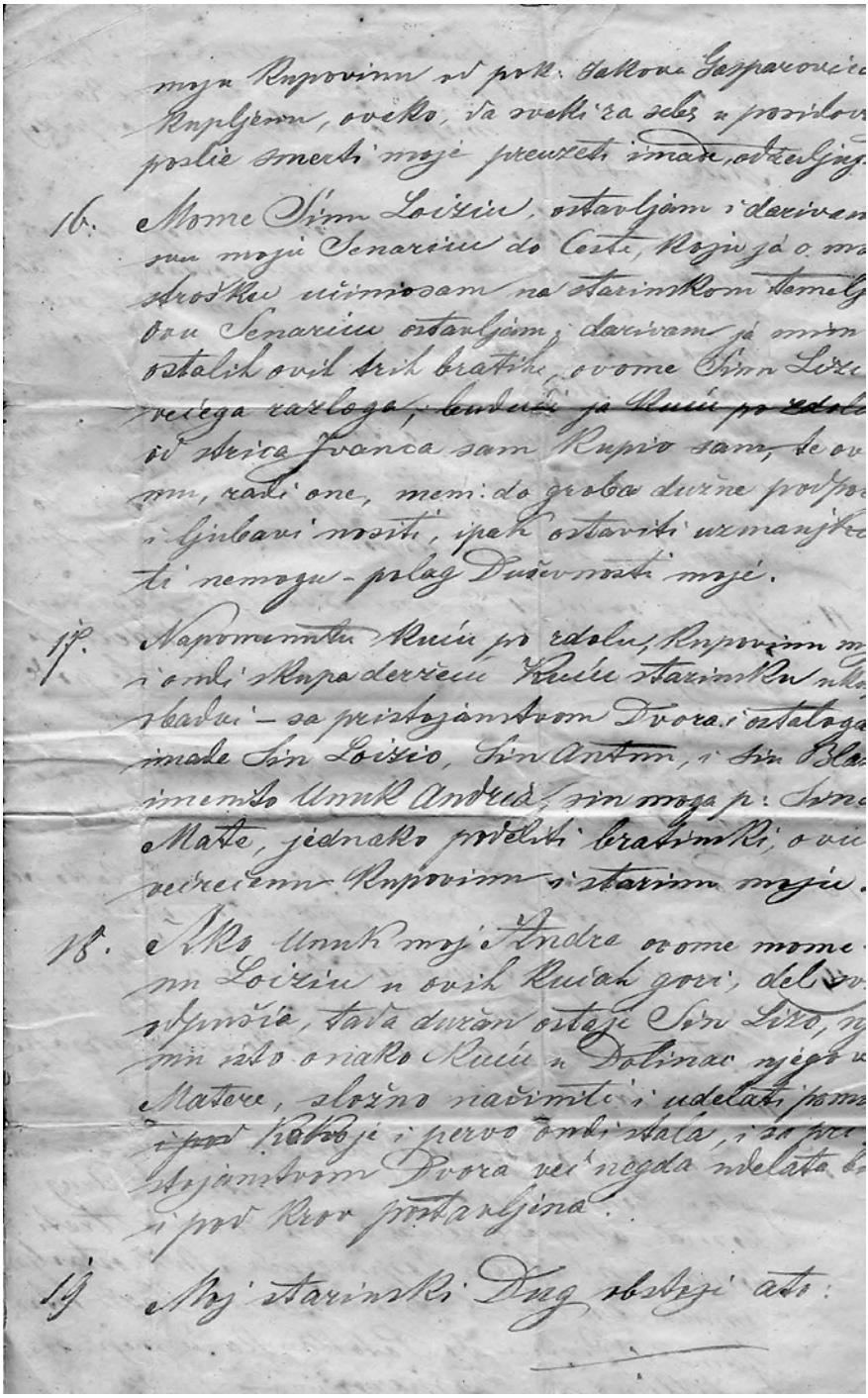

moju Kupovinu od pok: Jakova Gasparovica
Kupljenu, oveko, da sveki za sebe u posidov
poslie smerti moje preuzeti imade, odzeljuj

16. Mome Sinu Loiziu, ostavljam i darivam
svu moju Senaricu do Ceste, koju ja o mo
stroškov učiniosam na starinskom temelj
ovu Senaricu ostavljam, darivam ja mim
ostalih ovih trih bratihe, ovome Sinu Lizi
večega razloga, budući ja Kuću po zdolu
od strica Jvanca sam Kupio sam, te ov
mu, radi one, mem: do groba dužne podpo
i ljubavi nositi, ipak ostaviti uzmanjko
ti nemogu - polag Duševnosti moje.

17. Napomenutu Kuću po zdolu, Kupovinu m
i ondi skupa deržeću Kuću starinsku uku
obadvi - sa pristojanstvom Dvora i ostaloga
imade Sin Loizio, Sin Antun, i Sin Bla
imenito Unuk Andrea, sin moga p: Sina
Mate, jednako podeliti bratinski, ovu
večrečenu Kupovinu i starinu moju.

18. Ako Unuk moj Andra ovome mome
nu Loiziu u ovih Kućah gori, deli sv
odpušća, tada dužan ostaje Sin Lizo, n
mu isto onako Kuću u Dolinac njego v
Matere, složno načiniti i udelati pom
i pod Kakoje i pervo ondi stala, i sa pri
stojanstvom Dvora već negda udelata b
i pod Krov postavljena.

19. Moj starinski Dug obstoji ato:

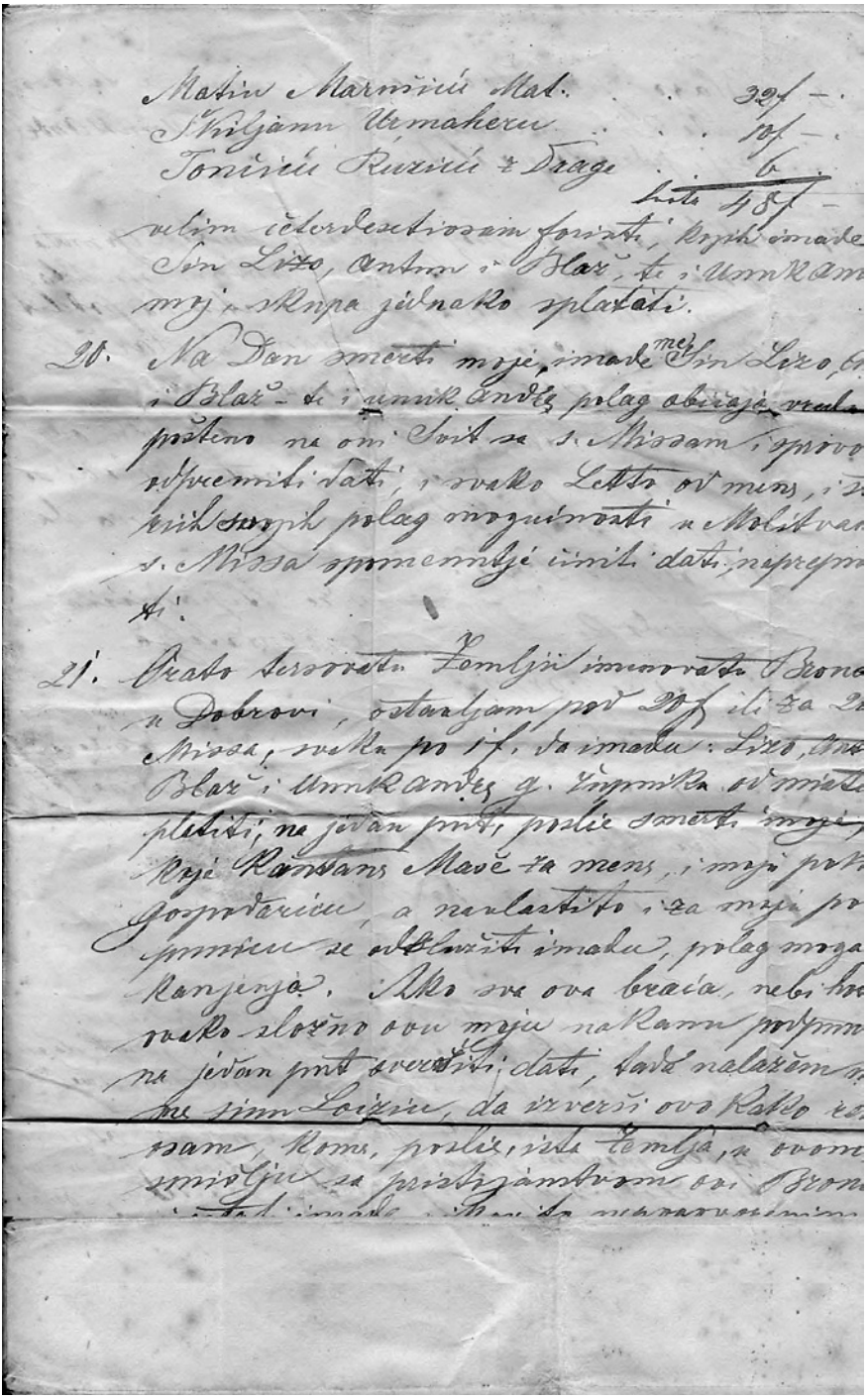

Matiu Marušiću Mat. . . . 32 f –
Šviljanu Urmaheru . . . 10 f –
Tončiću Ruzićiu z Drage . . . 6
Lista 48 f –

velim četerdesetiosam forinti, kojih imade
Sin Lizo, Antun i Blaž, te i Unuk Andr
moj, skupa jednako splatiti.

20. Na Dan smerti moje, imade me Sin Lizo, Ant
i Blaž – te i unuk Andrę polag običaja vrednu
pošteno na oni Svit sa s. Missam i sprovo
odpremiti dati, i svako Letto od mene, i s
rich svojih polag moguinosti u Molitvam
s. Missa spomenutje činiti dati, naprepu
ti.

21. Orato tersovatu Zemlju imenovatu Brona
u Dobrovi, ostavljam pod 20 f ili za 2
Missa, svaku po 1 f. da imadu: Lizo, Ant
Blaž i Unuk Andrę g. Župnika od mista
platiti, na jedan put, poslie smerti moje,
koje Kantanę Mašę za menę, i moju pok
gospodaricu, a navlastito i za moju po
punicu se odslužiti imadu, polag moga
kanjenja. Ako sva ova braća, nebi ho
ovako složno ovu moju nakanu podpun
na jedan put overšiti dati, tada nalažem m
me sinu Loiziu, da izverši ovo kako re
osam, komę, poslię, ista Zemlja, u ovom
smišlju sa pristojanstvom ovi Brona
[illegible]

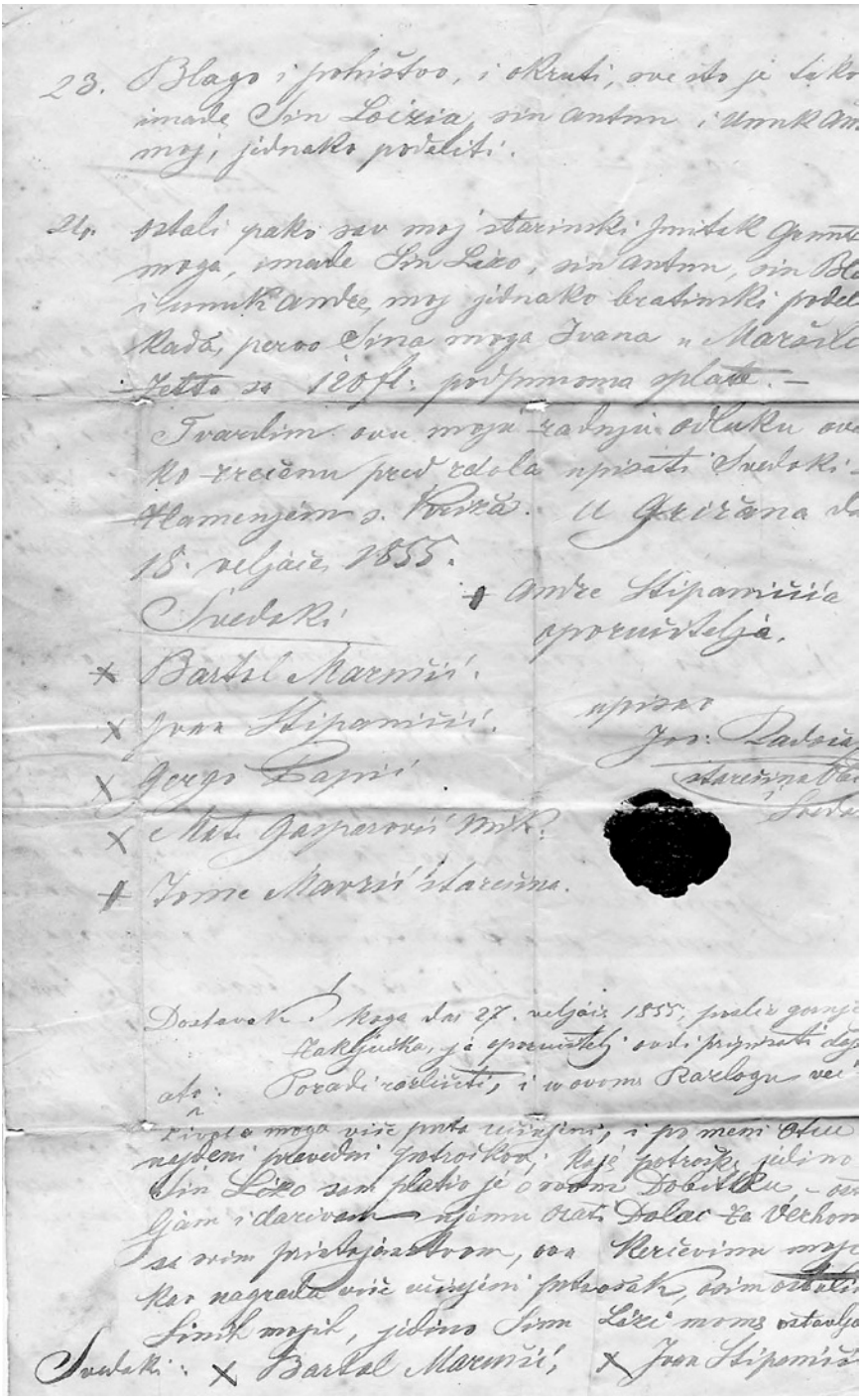

23. Blago i pohištvo, i okruti, sve što je tako
imade Sin Lozia, sin Antun i Unuk An
moj, jednako podeliti.

24. Ostali pako sav moj starinski Imitak Gruntu
moga, imade Sin Lizo, sin Antun, sin Bla
i unuk Andre, moj jednako bratinski podel
kada, pervo Sina moga Ivana u Maršila
Zetta sa 120 fl. podpunoma splate. —

Tvardim ovu moju zadnju odluku ove
ko zrečenu pred zdola upisati Svedoki —
Hlamenjem s. Križa. U Grižana d
18. veljače 1855.

Svedoki

+ Andre Stipaničića
oporučitelja.

× Bartol Marušić.
× Ivan Stipaničić.
× Gergo Papić
× Mat. Gasparović Mik.
+ Tome Marušić starešina.

upisao
Jos: Radoša
starešina Obi
Sveda

Dostavak: Koga dan 27. veljače 1855, poslie gornje
Zakljuška, ja oporučitelj ovdi pripisati dop
ato: Poradi različiti, i u ovom Razlogu vec
Života moga više puta učinjeni, i po meni Otcu
najdeni pravedni potročkov, koje potroše jedino
Sin Lizo sam platio je o svom Dobitku, — ost
ljam i darivam njemu orati Dolac za Verhom
sa svim pristojanstvom, ova Kerčevina moja
kao nagrada više učinjeni potrošak, osim ostali
Sinih mojih, jedino Sinu Lizi mome ostavlja

Svedoki: × Bartol Marušić, × Ivan Stipaničić

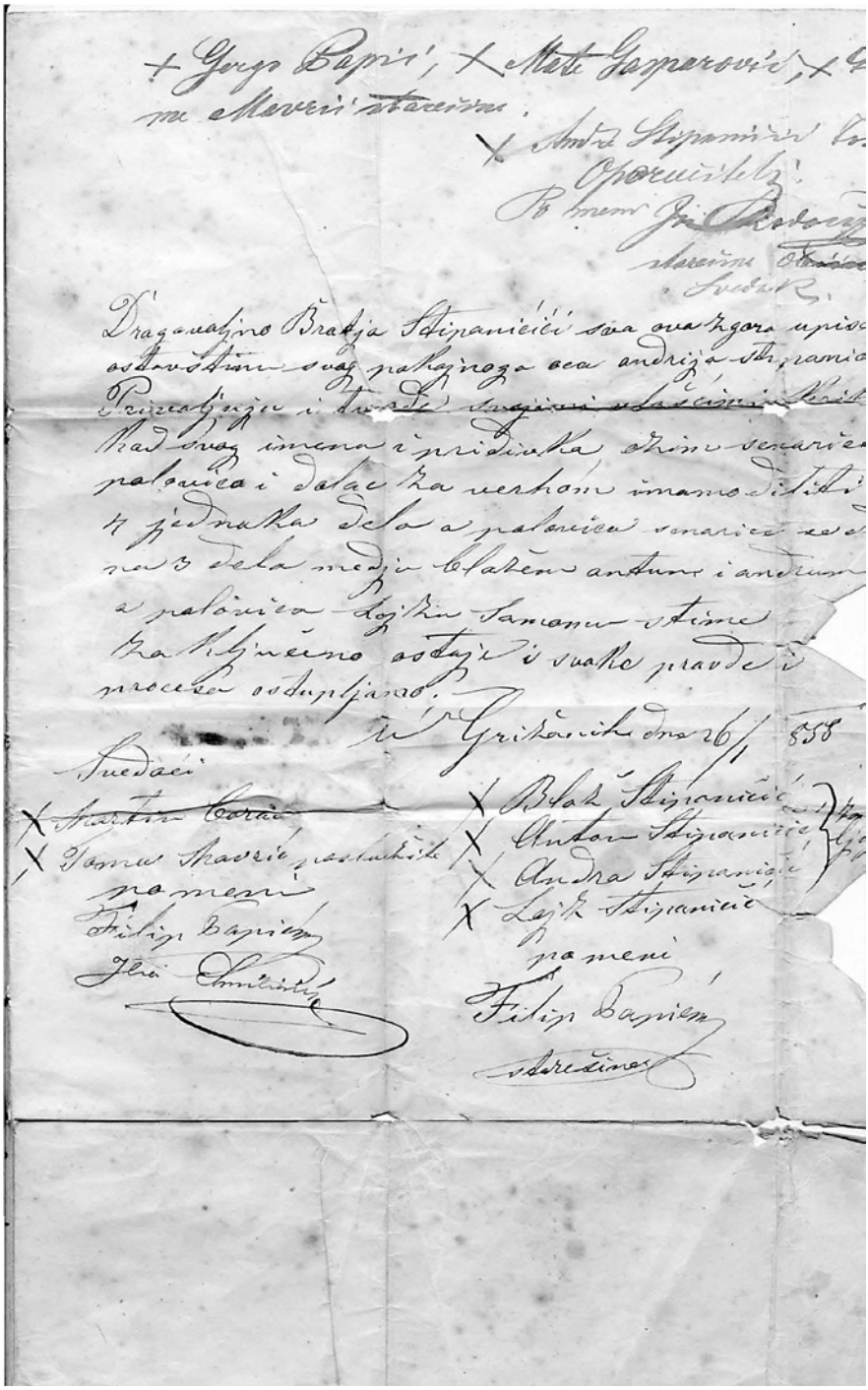

Isplaćivanjem u novcu jednoga od nasljednika nastojalo se usporiti usitnjavanje zemlje. Na taj su način parcele ostajale ipak nešto veće, ali su takvi dogovori nasljednicima donosili nove brige i obveze jer se povećavao financijski pritisak na i tako siromašne obitelji. Ponekad se drugu stranu nije moglo odmah isplatiti, nego se određivao višegodišnji rok, što vidimo iz sljedećeg primjera dosta složene ženidbene pogodbe, koja je sklopljena 1891. godine prilikom udaje Jelene Šarar.

Danas bi medju Marijom
ud. Šarar pokoj. Ivana Antunova u ime svoje
i u ime svoje mal. kćeri Jelene, te
Stiepana Šarara kao sututora mald.
Jelene, ter Petra Lušičića Stiepanova iz Kamenjaka, u ime svoje i mald.
sina Mikule Lušičića sa jedne strane
i druge strane Tome Mavrića
Bartolova iz Mavrići sada u Šarari,
sklopljena i utanačena dobrovoljna
i neoporeciva slijedeća

P o g o d b a

I.

Ponajprije obećaju Jelena Šarar
pokoj. Ivana Antunova, te Mikula Lušičić Petrov da će u sveti brak stupiti i dana
18. siečnja 1891. (prve) vjenčati se, te
jedan drugome obećaju medjusobnu ljubav i štovanje.
Petar Lušičić otac te Marija Šarar
mati i Stiepan Šarar sututor pristaju
na ovaj brak, koji je sklopljen njihovon
privolon.

II.

Marija Šarar kao tutorica i Stiepan
Šarar kao sututor mald. Jelene Šarar,
budući nisu oni u stanju dati svojoj kćeri
odnosno štićenici, ma baš nikakva miraza, a druge strane što zet Marije Šarar-
Toma Mavrić Bartolov živi šnjima u
zajednici, te podupira nju i djecu i što se
obvezao dati novčani trošak svatbeni za
mald. Jelenu te u gotovom 160 fr. jednovato
šest deset forinti, te ustupiti njoj u cielosti parcelu
br upisanu u z.z. br. 208 općine Grižane

zvanu "Suha", doljnji del što se medji sa Stiepanom Šarar, toga mi u ime rečene mal. Jelene Šarar ustupljamo, izručujemo i dajemo u neograničeno vlasničtvo rečenomu Tomi Mavriću Bartolovu vas dio nekretninah upisanih u z.z. br 208. obćine Grižane, što mal. Jelenu Šarar prema uručbenici slav. kr. kot. suda u Novom od 11. studena 1886. br. 4137/1886. IV. 98/1885. pripada, osim diela gori rečene parcele pod br. pa dozvoljujemo Tomi Mavriću da može taj na nju pripadajući dio po odobrenju ove pogodbe po nadarnom sudu, u gruntov. knjigu na svoje ime prepisati.

III.

Ja Toma Mavrić Bartolov prima u vlasničtvo dio imutka što spada na mald. Jelenu Šarar i koji je upisan u z. z. br. 208 obćine Grižane, i obvezuje se za mal. Jelenu Šarar platiti vas običajni svatbeni trošak, nadalje obvezuje se mal. Jeleni Šarar odnosno suprugu budućem nje Mikuli Lušičiću ili nasljed. njihovim u gotovom svotu od 160 f. jednovato šest deset for. – i to roku od tri godine naime u studenu 1891. – 50 f.u studenu 1892. 50 f. a god. 1893. u studenu 60 f isplatiti. Nadalje pristaje da ostane u cielosti dio par cele br. zvane "Suha" na mal. Jelenu Šarar. Napokon obvezuje se dati njoj običnu robu i škrinju.

IV.

Ja Petar Lušičić u ime svoje i sina Mikule odustajem od svakog prava na daljnji dio imutka što bi imao na Jelenu Šarar pripasti, osim što je naznačeno u točki II. i III. ovog ugovora, jedino zahtievan, da u slučaju smrti Jelene Šarar pa makar i nebi imala djece mojim sinom Mikulom, da parcela "Suha" i tražbina od 160 f. jednostošezdeset f. – ostaje njegovo vlasničtvo / sina Miku le / a u slučaju da moj sin Mikula prije svoje žene Jelene sada Šarar umre, razumjeva se da tada to sve pripada Jeleni Šarar.

V.

Mi Marija Šarar i Stiepan Šarar u ime mal. Jelene Šarar privoljujemo na postavljene uvjete po Tomi Mavriću u toč. III i na postavljene uvjete po Petru Lušičiću u toč. IV. Nadalje dozvoljujemo u ime mald. Kate i Julike Šarar, da predaje vas dio parcele br. zvane "Suha" samovlasničtvo mald. Jelene Šarar, pa dozvoljujemo da gruntov. na svoje ime prepiše.

VI.

Na ovu pogodbu pristaju u svoj cielosti i iza kako je pročitana i raztumačena sve stranke, te ju u znak svestranog odobrenja pred svjedoci podpisaše, odnosno podkrižaše time da je ova pogodba u dva jednaka primjerka izdana.

Grižane, 7. siečnja 1891.

U ime mal. Mikule
Lušičića
otac
X. Petar Lušičić
Stipanov
po punomošću
Tomo Mavrić
Bartolov

U ime mald. Jelene i Julke
Šarar
te mal. Kate sada udate
Mavrić
te u ime svoje
X Marija Šarar Ivanova
tutorica
punomošću
svjedok
Stiepan Šarar, tutor
Miho Mavrić, svedok

Prijepis Pogodbe između Marije Šarar, Stiepana Šarara, Petra Lušičića i Tome Mavrića od 7. 1. 1891., pročitao: Ivan Barbarić.

Predmet ove Pogodbe dosta je složen predbračni dogovor između dvoje roditelja malodobnih mladenaca s jedne i s druge strane Tome Mavrića, muža Jelenine sestre Kate, koji se očito priženio u kuću svoje supruge, odnosno njene majke Marije (... *živi šnjima u zajednici, te podupira nju i djecu*...). U dokumentu se izričito navodi da Jelena nema… *baš nikakva miraza*…, a Tomo Mavrić… *obvezuje se dati njoj običnu robu i škrinju*. Naime, miraz se najčešće sastojao od osobnih predmeta, odjeće i posteljine koju je mlada donosila u škrinji u kuću ženika. Tomo Mavrić je preuzeo i druge obveze prema Jeleni (... *platiti vas običajni svatbeni trošak*...). Premda u drugom članku Pogodbe stoji kako se Tomo Mavrić… *obvezao dati*… 160 forinti,

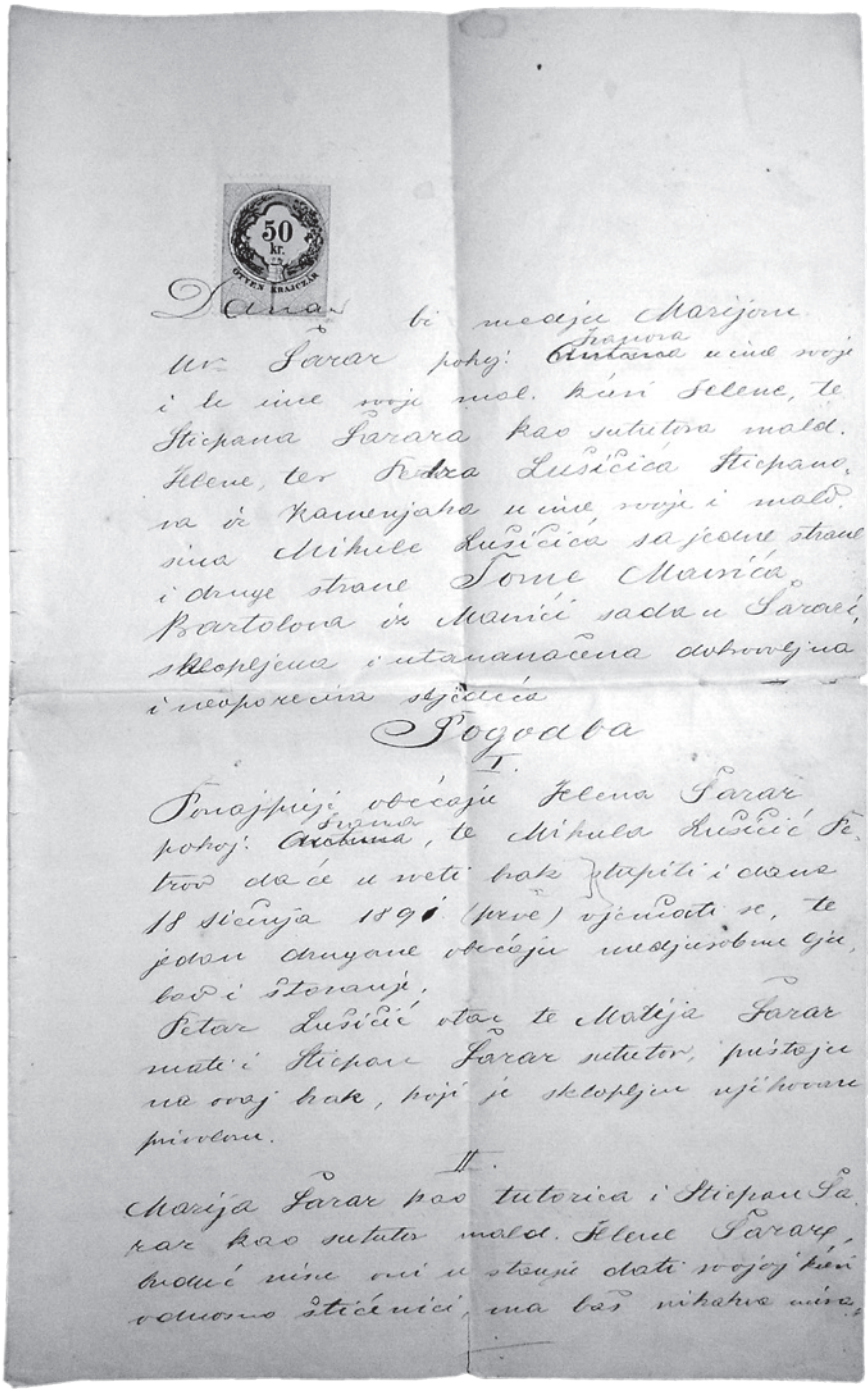

50 kr. OTTEN KRAJCZAR

Dana bi medju Marijom
Ur. Šarar pokoj: ~~Antona~~ Ivanova u ime svoje
i te ime svoje mal. kćeri Jelene, te
Stiepana Šarara kao sututora mald.
Jelene, ter Petra Lušičića Stiepano-
va iz Kamenjaka u ime svoje i mald.
sina Mikule Lušičića sa jedne strane
i druge strane Tome Mavrića
Bartolova iz Mavrići sada u Šarari,
sklopljena i utanačena dobrovoljna
i neopozecina sljedeća

Pogodba

I.

Ponajprije obećaju Jelena Šarar
pokoj: ~~Antona~~ Ivana, te Mikula Lušičić Pe-
trov da će u sveti brak stupiti i dana
18 sičenja 1891 (prve) vjenčati se, te
jedan drugome obećaju medjusobnu lju-
bav i štovanje.
Petar Lušičić otac te Matija Šarar
mati i Stiepan Šarar sututor, pristaju
na ovaj brak, koji je sklopljen njihovom
privolom.

II.

Marija Šarar kao tutorica i Stiepan Ša-
rar kao sututor mald. Jelene Šarar,
budući nisu oni u stanju dati svojoj kćeri
odnosno štićenici, ma baš nikakva mira,

Slike 10.-13. Faksimil Pogodbe između Marije Šarar, Stjepana Šarara, Petra Lušičića i Tome Mavrića od 7. siječnja 1891. U vlasništvu obitelji Barbarić, Grižane.

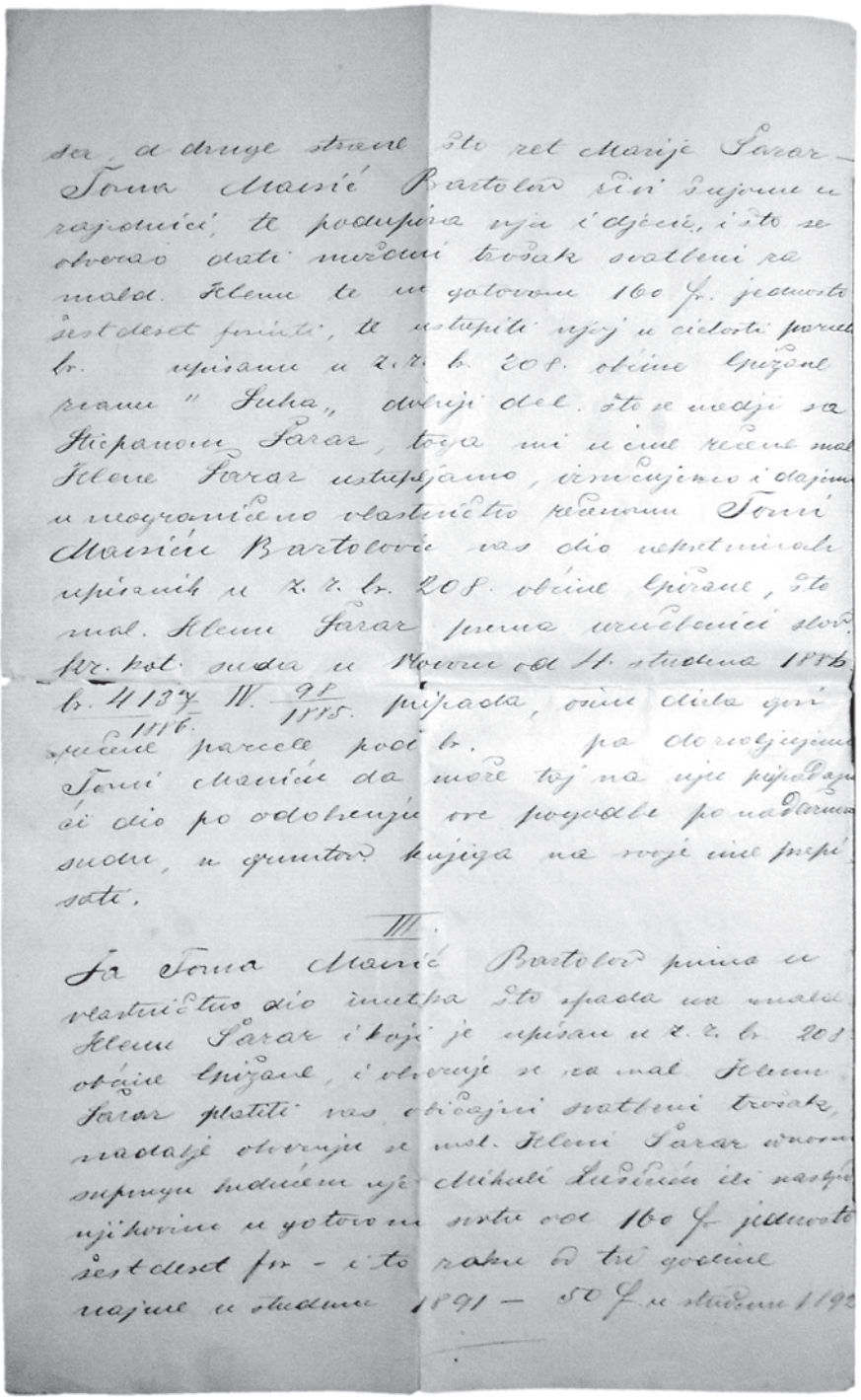

93

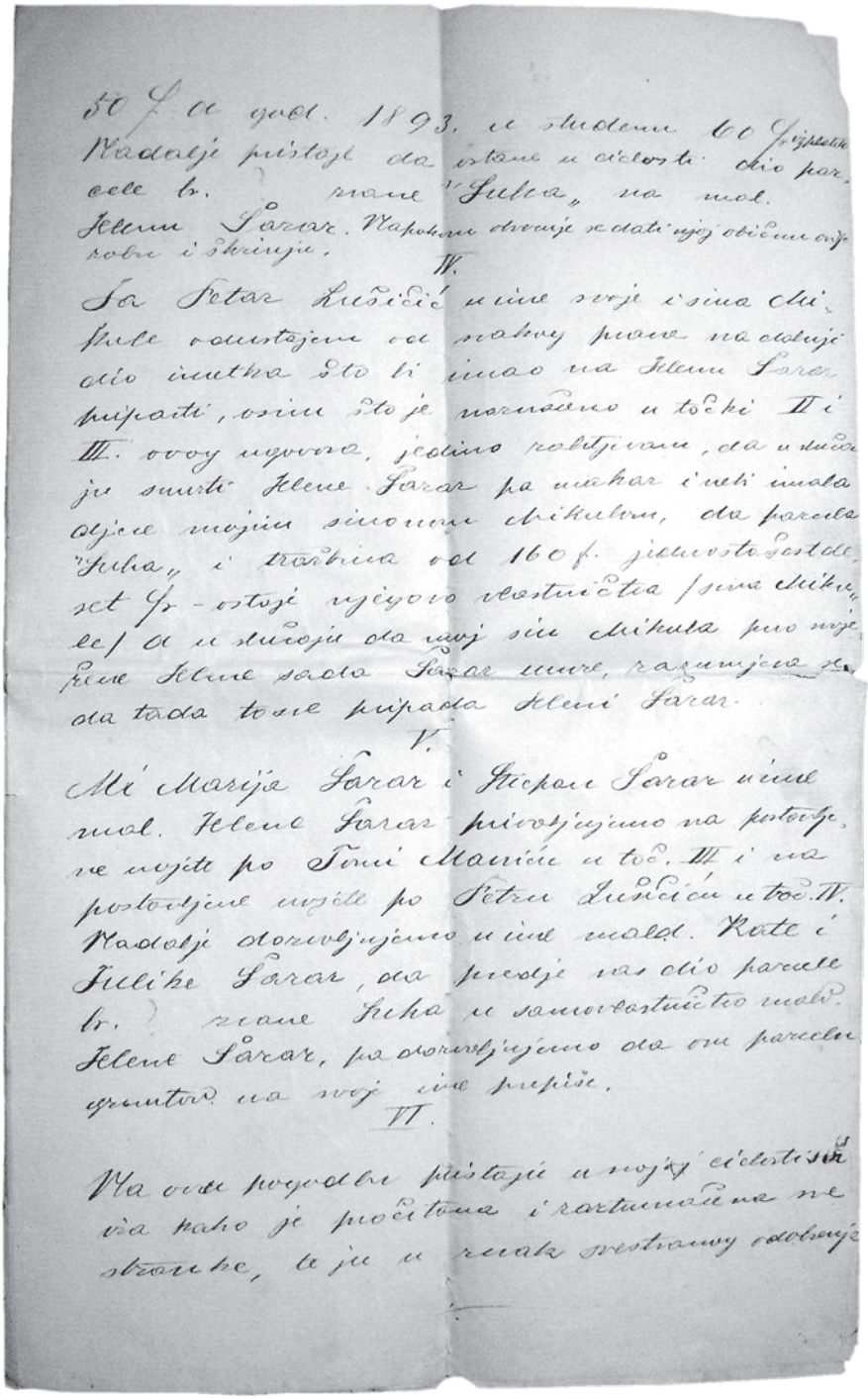

50 f. a god. 1893. u studenu 60 f. izplatiti
Nadalje pristaje da ostane u ciclosti dio par-
cele br. zvane "Suha" na mal.
Helenu Šarar. Napokon dvoruje se dati njoj običnu ovije
robu i škrinju.

IV.

Ja Petar Lušičić u ime svoje i sina Mi-
kule odustajem od svakog prava na daljnji
dio imetka što bi imao na Helenu Šarar
pripasti, osim što je naznačeno u točki II i
III. ovog ugovora, jedino zahtjevam, da u slučaj
ju smrti Helene Šarar pa makar i neti imala
djece mojim sinovom Mikulom, da parcela
"Suha" i tražbina od 160 f. jednosto šest de-
set fr. - ostaje njegovo vlastničtva /sina Miku-
le/ a u slučaju da moj sin Mikula pro svoje
žene Helene sada Šarar umre, razumjeva se,
da tada to sve pripada Heleni Šarar.

V.

Mi Marija Šarar i Stiepan Šarar u ime
mal. Helene Šarar privoljujemo na postavlje-
ne uvjete po Tomi Mavriću u toč. III i na
postavljene uvjete po Petru Lušičiću u toč. IV.
Nadalje dozvoljujemo u ime mald. Kate i
Julike Šarar, da predje vas dio parcele
br. zvane Suha u samovlastničtvo mald.
Helene Šarar, pa dozvoljujemo da ovu parcelu
gruntov. na svoje ime prepiše.

VI.

Na ovu pogodbu pristaju u svojoj ciclosti sa
vsa kako je pročitana i razumačena sve
stranke, te ju u znak svestranog odobrenja

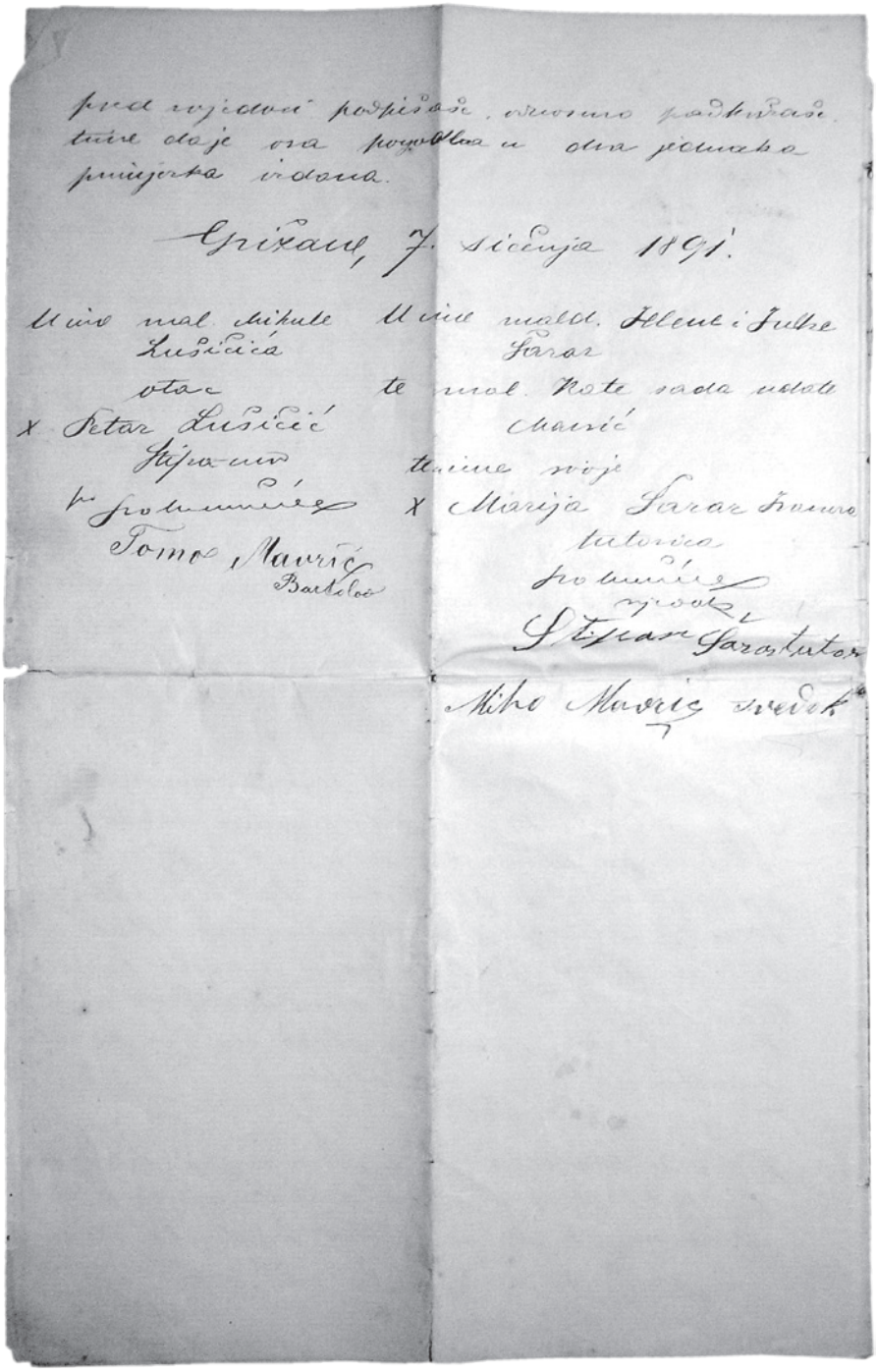

pred svjedoci podpišaše, ovnosno podkružaše.
time daje ova povodlna u dva jednaka
primjerka izdana.

Grižane, 7. siečnja 1891.

U ime mal. Mikule Lušičića
otac
x Petar Lušičić
Stipa-cin
p. prokuratore
Tomo Mavrić
Bartolov

U ime mald. Helene i Julke Šarar
te mal. Kate sada udate Mavrić
te ime svoje
x Marija Šarar Ivanova
tutorica
prokuratore
vjedok
Stipan Šarar tutor

Miho Mavrić svedok

zemljište i platiti troškove svadbe, iz daljeg teksta doznajemo da je sve to zapravo vlasništvo obitelji Šarar u koju se priženio. Stoga je ispravno zaključiti da Tomo zapravo treba otkupiti od Jelene jednu zemljišnu parcelu. To potvrđuje i odluka Kraljevskog kotarskog suda u Crikvenici koju donosimo u nastavku. Tomo je trebao Jeleninu mladoženji Mikuli, odnosno Jeleninim i Mikulinim nasljednicima platiti iznos od 160 forinti u roku od od tri godine. Na taj je način Jelena, odnosno njen mladoženja dobio dio miraza u zemlji (parcelu *Suha*), a dio u novcu.

Premda su Vinodolci koliko god je to bilo moguće nastojali očuvati imanje u što većoj površini i isplatiti jednoga od nasljednika, to im je donosilo i veliku financijsku obvezu. U ovome slučaju Tomo Mavrić očito je jedva mogao prihvatiti obvezu da u trogodišnjem roku isplati 160 forinti. Vidimo da se zemlju nastojalo pod svaku cijenu zadržati u obitelji i nije se željelo prodati trećoj osobi, pa makar i uz ogroman napor. Ovo potvrđuje prethodnu tvrdnju da su se Vinodolci bojali dijeljenja zemlje te su nastojali izbjeći usitnjavanje parcela. Nasljedno pravo rješavalo se formalnim otkupom, što se reguliralo sklapanjem kupoprodajnog ugovora te gruntovnom uknjižbom prava vlasništva. U nastavku donosimo prijepis Odluke Kraljevskog kotarskog suda u Crikvenici kojim se nalaže provođenje prethodno sklopljene pogodbe. Odluka je pisana na tiskanom obrascu.

ODLUKA.

Obava odluke ovog kr. kot suda
od 5/3 1899. broj 906 gr. zatim

Na temelju *kupoprodajnog*
ugovora od 2/3 1899. i krstnog
lista od 3/2 1898.
~~za odmjerivajje pristojbe jurve podnošeni~~
dozvoljuje se uknjižba prava vlasničtva na *dio* nepokretnostih upisane na ime *Jelene*
Lušičić rodj. Šarar
u gruntovnom napisniku (uložka) br. *208*
općine *Grižane* na korist *Tome*
i Kate Mavrić

za kupovinu od *50 f.*
ter se obava nalaže gruntovnomu uredu.

Molba *i krstni list* pridržaje se u spisih.

Ovjerovljeni prepis *kupoprodajnog*
ugovora i uručbenice
stavlja se u sbirku ispravah.

O tom se napisi obavješćuju molitelj *Marija Šarar ugovarat. uručbenice, Tomo i Kata Mavrić* uz povratak potvrdjen *og ugovora, Jelena Šarar udata Lušičić, kr. finan. ravnateljstvo u Ogulinu i kr. porezni ured na Sušaku uz priklop prepisa ugovora.-*

Kr. *kotarski sud* kao gruntovna oblast.

U *Cirkvenici* dne *17. ožujka* 1899.

Kr. kotarski sudac:

(potpis nečitljiv)

(pečat: KOTARSKI SUD – KAO GRUNT. OBLAST U CIRKVENICI)

Prijepis Odluke Kraljevskog kotarskog suda u Crikvenici izdane na tiskanom obrascu, pročitao: Ivan Barbarić

Djevojke su prilikom udaje dobivale dotu, miraz koji se sastojao od odjeće, posteljine, namještaja, novca, ali i zemlje. Kćeri su isto kao i sinovi mogle naslijediti zemljišnu parcelu. To vidimo iz prijepisa Pogodbe sastavljene1891. godine, u kojoj se navodi da malodobnoj Jeleni Šarar pripada parcela zvana *Suha* kao nekretnina upisana u z.z. br. 208. Općine Grižane. Ova parcela i novčani iznos od 160 forinti čine njen miraz, koji ostaju Jelenino vlasništvo. Ovo se ponovno potvrđuje u 4. članku Pogodbe pretpostavljanjem situacije da Jelenin budući muž Mikula Lušičić umre prije nje te bi joj u tom slučaju pripao cijeli miraz. To bi joj omogućilo ponovnu udaju, s obzirom da su miraz i njegova veličina imali značajnu ulogu prilikom sklapanja braka.

Zaključak

U drugoj polovici 19. stoljeća u Vinodolu već je gotovo nestao zadružni način života u velikim obiteljima, na velikom gospodarstvu čiji su vlasnici bili svi članovi obitelji. Prevladalo je privatno vlasništvo, premda se još i kasnije, sve do sedine 20. stoljeća, mogu naći neki oblici zajedničkog života pripadnika više generacija. Primjer toga je pet članova obitelji Šarar-*Matini* iz zaseoka Šarari (svekrva s dvije snahe i njihovom djecom), koji su zajedno živjeli između dvaju svjetskih ratova. Zajednički život pružao je sigurnost, a više ruku moglo je napraviti više posla na gospodarstvu, pa je bilo lakše prehraniti se. To su bili neki od razloga koji su držali na okupu članove obitelji različitih

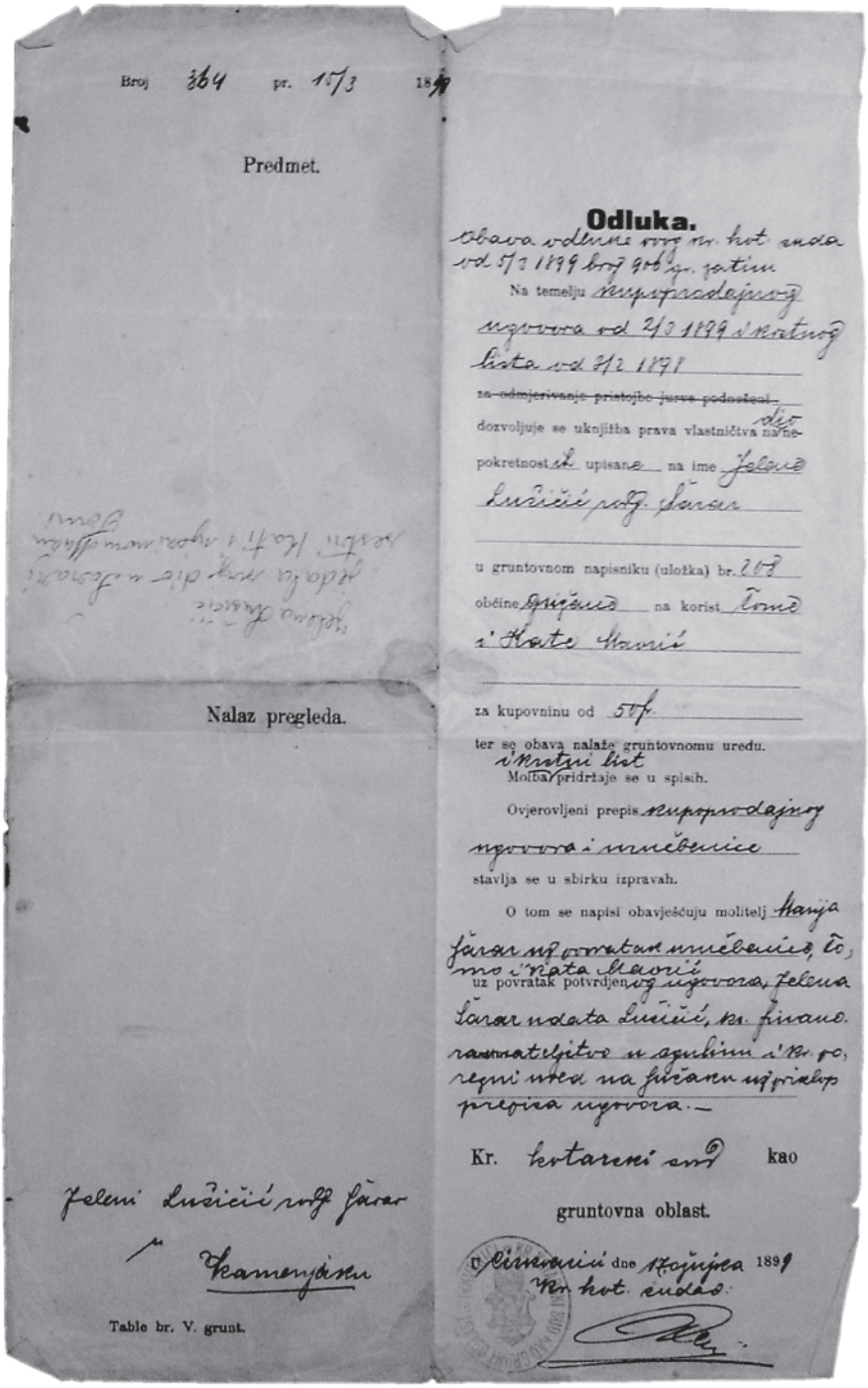

Broj 364 pr. 15/3 1899

Predmet.

Nalaz pregleda.

Jeleni Lušičić rodj. Šarar

u Kamenjaku

Table br. V. grunt.

Odluka.

Obava odluke svog kr. kot. suda od 5/3 1899 broj 906 gr. zatim

Na temelju kupoprodajnog ugovora od 2/3 1899 i krstnog lista od 3/2 1898

~~za odmjerivanje pristojbe jurve podnešeni.~~

dozvoljuje se uknjižba prava vlastničtva na dio nepokretnost ih upisane na ime Jelene Lušičić rodj. Šarar

u gruntovnom napisniku (uložka) br. 208

občine Grižane na korist Tome i Kate Mavrić

za kupovninu od 50 f.

ter se obava nalaže gruntovnomu uredu.

Molba i krstni list pridržaje se u spisih.

Ovjerovljeni prepis kupoprodajnog ugovora i uručbenice

stavlja se u sbirku izpravah.

O tom se napisi obavješćuju molitelj Marija Šarar uz povratak uručbenice, Tomo i Kata Mavrić uz povratak potvrdjenog ugovora, Jelena Šarar udata Lušičić, kr. financ. ravnateljstvo u zgubinu i kr. poregni ured na Sušaku uz priklop prepisa ugovora.—

Kr. kotarski sud kao gruntovna oblast.

U Cirkvarici dne 17 ožujka 1899

Kr. kot. sudac.

Slika 14. Faksimil Odluke Kraljevskog kotarskog suda od 17. ožujka 1899. U vlasništvu obitelji Barbarić, Grižane.

generacija i nakon što je zadružni način života u Vinodolu gotovo iščeznuo, a usitnjavanje parcela mnoge nagnalo da zauvijek napuste rodni kraj i zapute se na rad.

Vinodol je bio poznat po brojnom iseljavanju u 19. i 20. stoljeću. Oskudica je mnoge nagnala preko oceana u zemlje Južne i Sjeverne Amerike, a oni koji su ostali brižno su čuvali zemlju koju su naslijedili od predaka. Zato se, kad god je to bilo moguće, nastojalo sačuvati parcele na okupu i što manje djeliti ih. Pribjegavalo se novčanoj isplati jednoga od nasljednika. Oporuka Andre Stipaničića (od 18. veljače 1855.) jedan je od primjera kako su se Vinodolci snalazili da bi smanjili diobu, a da pritom svi nasljednici budu zbrinuti. Andre Stipaničić je jednoga od sinova priženio *na dobar grunt* te je svoj imetak, umjesto na pet, razdijelio na četiri dijela: trojici sinova i unuku. Prethodno ih je obvezao da novčano isplate njegova četvrtog sina. Time je smanjen broj nasljednika zemlje, pa su i parcele bile ipak nešto veće, što je značilo da će njihove obitelji imati veći prihod i bolje uvjete života. Sličnu namjeru imala je i Marija Šarar kad je 1891. godine udavala Jelenu, jednu od svojih triju kćeri. Nastojala je tada sačuvati grunt, a ujedno i kćeri dati miraz, pa je njen prvi zet, koji se priženio u njenu kuću, morao novčano isplatiti Jelenu. Pa ipak, koliko god nastojali smanjiti ili usporiti usitnjavanje zemljišnih posjeda, taj se proces i dalje neminovno razvijao. Njegova posljedica bile su ekonomske migracije uslijed čega se koncem 19. i početkom 20. stoljeća smanjio broj stanovnika u cijelome Vinodolu.

Literatura i izvori

BALAS, Zlatica. 2004. *Zabralske bure*. *Adamić*. Rijeka. 18.

ČAPO ŽMEGAČ, Jasna. 2001. Od lokalne do nacionalne zajednice: seljačka društvena struktura. U: Hrvatska tradicijska kultura. Ur. Zorica Vitez i Aleksandra Muraj. *Barbat*. Zagreb. 497–542.

Odluka Kraljevskog kotarskog suda od 17. ožujka 1899. 1899. Zbirka obitelji Barbarić. Grižane.

Oporuka Andre Stipaničića. 1855. Zbirka obitelji Barbarić. Grižane.

Pogodba između Marije Šarar, Stjepana Šarara, Petra Lušičića i Tome Mavrića. 1891. Zbirka obitelji Barbarić. Grižane.

Katica Barbarić*
Prof. Sanja Škrgatić**

* Grižane, HR-51244 Grižane
** Centar za kulturu *Dr. Ivan Kostrenčić,*
Trg Stjepana Radića 3, HR-51260 Crikvenica,
ured@kultura-crikvenica.hr

The inheriting of land and the break-up of family properties in Vinodol in the 19th century

Summary

The article speaks about the way of life of large families with several married couples who lived at the site of Grižane-Belgrad in Vinodol (the Croatian Littoral) until the end of the 19th century, and some, with fewer members until the Second World War. Co-author, Katica Barbarić, noted her memories of stories, which she had heard in her childhood. The large collective estates, where several generations of one family lived and worked together, were already a thing of the past in her childhood. The memory of such a way of life still exists in the oral tradition of the population of the site of Grižane-Belgrad. In the names of the places and hamlets are preserved the surnames and family nicknames that hold a trace of the former large family communities.

As early as the 19th century private ownership already prevailed, and the rights of inheritance were equal for both male and female members of a family. With every new generation the parcels of land were reduced more and more. With this a family's living conditions worsened and poverty increased. The inhabitants of Vinodol tried to reduce and slow down the break-up of properties during inheritance. One method was the cash payment to at least one member of a family. In the article are presented two legal documents about the inheritance of two families, the Stipaničićs (from 1855) and the Šarars (from 1891) from the settlement of Grižane in Vinodol. From the example of these two documents we can see the similar attempt at the reduction of the number of heirs, in other words to carry out only the necessary division of the land. However, no matter how they tried to reduce and slow down the break-up of the properties this process inevitably developed further. Its consequences were economic migration meaning that at the end of the 19th century and beginning of the 20th the number of inhabitants over the whole of Vinodol dropped.

Keywords: Grižane-Belgrad, Vinodol, large family communities, the break-up of properties, inheritance, 19th century